

Proč patří YouTube do občanské výchovy

Vanda Vaničková¹

e-mail: vanda.vanickova@gmail.com

¹ Katedra společenských věd, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Klíčová slova

YouTube, občanská výchova, Výchova k občanství, Základy společenských věd, Občanský a společenskovědní základ, rámcové vzdělávací programy, youtubeři

I Digitální svět a škola

Školám, respektive učitelům, bývá mnohdy vytýkáno, že ve výuce dostatečně nereflektují změny, kterými společnost prochází. Jedná se o obecnou nespokojenost, jež zaznívá ze strany veřejnosti. Někdy oprávněně, mnohdy nekriticky bez předchozího seznámení s obsahem školských dokumentů a školní realitou.

Ve svém příspěvku se věnuji propojení digitálního světa se školou, a to v rámci občanské výchovy¹, konkrétně pak pomocí internetového serveru YouTube. Naznačené spojení považuji nejen za aktuální, ale i za atraktivní pro žáky. Z pohledu připravovaných odborných materiálů přispívá řízené a promyšlené propojení výuky a internetu k podpoře digitální gramotnosti a informatického myšlení žáků. Na druhé straně vede i k posílení učitelských kompetencí v souladu s připravovaným Standardem digitálních kompetencí učitele.

Záměrem předkládaného příspěvku je podpořit názor, že YouTube patří do výuky občanské výchovy na základní i střední škole. Nahlédnu tuto skutečnost ze třech různých rovin – z pohledu charakteristiky občanské výchovy, aktuálního společenského vlivu serveru YouTube a jeho didaktického využití ve výuce.

2 YouTube

Internetový server YouTube (www.youtube.com) slouží ke sdílení videí. Majitelem serveru je společnost Google, která ho koupila v roce 2006, rok po jeho vzniku. YouTube je využíván po celém světě, je k dispozici ve více než třech desítkách jazykových mutací. Dle definice, kterou uvádí sám server, je hlavním záměrem služby to, že *Poskytuje prostor pro vytváření spojení mezi lidmi, šíření informací a inspirace po celém světě.* [1] Sociálnímu vlivu a inspiraci, o které hovoří definice, se budu věnovat v kapitole 3.2, která je zaměřená na společenský vliv serveru.

Značně rozsáhlý počet videí, která jsou na YouTube k dispozici, dělím pro přehlednost orientačně do čtyř zastřešujících kategorií:

- **realita** (záznamy z různých událostí a akcí, sportovních utkání, zpravodajské reportáže atd.);
- **umělecká tvorba** (hudební videoklipy, filmy, televizní pořady, show aj.);
- **naučná videa** (dokumenty, přednášky, návody – tutoriály atd.);
- **zábava** (nachtávky – pranky, vtípky, výzvy aj.).

Uživatelé YouTube lze rozdělit na dvě skupiny, jež se mohou prolínat. První představuje rozsáhlejší část a tvoří ji pasivní uživatelé serveru. Video primárně sledují, případně je mohou hodnotit, komentovat nebo odebrat vybrané kanály, sledovat konkrétní tvůrce. Druhou skupinu představují uživatelé, kteří na server videa nahrávají. Mezi takové uživatele se řadí i tzv. youtubeři, aktivní tvůrci videí. V současné době probíhá nejen v zahraničí, ale zejména v České republice „*era youtuberů*“, proto se tomuto fenoménu budu věnovat v kapitole 3.2, kde je nahlíženo na společenský vliv serveru YouTube.

¹ V kurikulárních dokumentech státní úrovně (rámcové vzdělávací programy) odborný termín *občanská výchova* nefiguruje. V příspěvku se věnuji základním i středním školám, v nichž je obdobný vyučovací předmět nazýván různě – Výchova k občanství, Občanský a společenskovědní základ, Základy společenských věd aj. Protože příspěvek zaměřuji na obsahovou rovinu společenskovědního vzdělávání, nikoliv na nuance v terminologickém uchopení, volím pro přehlednost zastřešující (a odbornou i laickou veřejností zažitě) označení občanská výchova.

3 Proč občanská výchova?

I když je z pohledu pedagogické terminologie občanská výchova nepřesný pojem, viz vysvětlení výše, je to pojem srozumitelný. Nejzákladnější laickou interpretací je, že se jedná o školní předmět, ve kterém jsou probírány věci, jež jsou důležité pro nás, občany, a společnost. Jedná se například o témata týkající se práva, politiky, financí, vztahů ve společnosti i v rodině, mezinárodní problematiky či globálních problémů. V následujících podkapitolách se budu snažit podpořit svůj záměr, že spojení občanská výchova a YouTube je opodstatněné s odkazem na teoretické pojetí společenskovedního vzdělávání v kurikulu, společenský vliv YouTube a možnostmi efektivního didaktického propojení výuky a videí ze serveru.

3.1 Charakteristika předmětu

První bod ve snaze argumentovat pro zapojení YouTube do občanské výchovy cílí na teoretické ukotvení vzdělávacích oborů, které reprezentují na státní úrovni formální obsah kurikula.

Pro základní školy je závazný Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Soustava rámcových vzdělávacích programů pro středoškolské vzdělávání je pro potřeby tohoto příspěvku složitá, proto z nich zmíním pouze gymnaziální úroveň, pro niž je stěžejní Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (dále jen RVP G). V rámci těchto teoretických dokumentů jsou ukotveny mimo jiné i předměty společenskovedního vzdělávání, které odpovídají zde používanému pojmu občanská výchova.

RVP ZV definuje vzdělávací oblast Člověk a společnost, která mimo jiné: „*Seznamuje žáky s vývojem společnosti a s důležitými společenskými jevy a procesy, které se promítají do každodenního života a mají vliv na utváření společenského klimatu.*“ [2, s. 51]. Oblast zahrnuje dva vzdělávací obory, přičemž pro zvolené téma je tematicky příhodný vzdělávací obor Výchova k občanství. Z cílů oboru bych upozornila například na snahy: „*(...) respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání a jejich důsledky.*“ [2, s. 51]

Vymezení v **RVP G** je obdobné, také zde figuruje vzdělávací oblast Člověk a společnost naplňovaná vzdělávacím oborem Dějepis a oborem Občanský a společenskovední základ. Cílem oblasti je analogicky vzhledem k RVP ZV například: „*(...) rozpoznávat manipulativní strategie, zaujímat vlastní stanoviska a kritické postoje ke společenským a společenskovedním záležitostem (...)*“ [3, s. 39]

Naznačené části vystihují dílčí cíle vzdělávací oblasti a oboru, které explicitně odkazují k zařazení jevů a skutečností s vlivem na aktuální společenské klima do vyučovacích předmětů vycházejících z této oblasti. I když nebyly prozatím realizovány relevantní výzkumné studie, YouTube takovým jevem bezpochyby je. Za ne zcela směrodatný, ale alespoň orientační informaci lze považovat například výzkum projektu adMeter. Dle jeho výsledků navštěvuje průměrně měsíčně 56 % české populace (vzorek 15–69 let) server YouTube. Pro vytvoření celkového kontextu by bylo potřebné doplnit výzkum o údaj o dětech mladších 15 let [4].

3.2 Společenský fenomén

Filosofie nahlíží na termín fenomén jako na něco, co se jeví. Ve spojení se společností se jedná spíše o úkaz, jenž se vyznačuje určitým způsobem a dostává se mu zvýšené pozornosti. Jako například serveru YouTube, který by právě proto měl v občanské výchově, předmětu o společnosti, rezonovat.

Vysvětlení nárůstu popularity YouTube je možné hledat i v charakteru dnešní společnosti. V každé době dostává společnost ve spojení s probíhajícími událostmi různá přízviska, jedním z těch současných je sociologické označení postfaktická. Pro tuto společnost je dle odborníků typická povrchnost v různých oblastech (informační, názorová, hodnotová aj.) a rozhodování na základě emocí. [5] Nezdá se proto tedy zcela náhodné, že nejspěšnější videa na YouTube cílí právě na emoce diváka.

Youtubeři

V centru pozornosti jsou na YouTube mnohdy častěji než samotná videa lidé, kteří je tvoří. Tvorba youtuberů je zaměřená různě, mezi nejčastější patří vlogy. Jedná se o dynamickou formu dříve preferovaného psaného blogu (video + blog = vlog). Mezi základní a zároveň mezi fanoušky nejpobulárnějšími druhy vlogů figurují let's playe (video z hraní a komentování počítačové hry), komediální vystoupení (nachytávky – pranky, glosy, výzvy, ...) a tutoriály (návody na „cokoli“). Hodnocení kvality výtvorů youtuberů je subjektivní, ale z pohledu statistik a ekonomických žebříčků je neúspěšnějším youtuberem světa Felix Arvid Ulf Kjellberg (přezdívka PewDiePie), z české scény patří mezi neúspěšnější ViralBrothers, Jirka Král, Shopaholic Nicol, Teri Blitzen, Fatty Pillow či Misha. [6, 7] Značnou popularitu youtuberů kromě počtu zhlédnutí videí a odběratelů kanálu dosvědčuje například několikasícová účast dětí a mladých lidí na dvou ročnících tematického festivalu Utubering či časopisy, knihy, školy a kurzy zaměřené na to, jak se stát youtuberem. Youtubeři jsou novodobými vzory pro děti a mládež, a právě proto by se této tematice neměla škola vyhýbat, občanská výchova by ji neměla ignorovat.

Youtubeři a jejich tvorba s sebou přináší mnoho věcí, které je třeba se žáky podrobit analýze a kriticky reflektovat. I díky masivnímu vlivu YouTube totiž největší nebezpečí mediální manipulace, které bývalo spojené s televizí, čeká na děti a mládež na sociálních sítích. Už oficiální popis festivalu Utubering přináší proklamace, které by děti neměly dogmaticky přijmout. *„Jsme představitelé nové generace, Generace Z. Vyrůstli jsme na pomezí reálných a virtuálních světů. Tohle jsou čtyři témata, která rezonují našimi zájmy: music, gaming, entertainment a fashion.“* [8] Fanoušci youtuberů by měli pochopit, že hudba, hraní, zábava a móda jsou zajímavými tématy, ale pro každodenní realitu by se v jejich zájmech měly objevit i jiné hodnoty. Proč se na to na půdě školy nezaměřit v občanské výchově?

3.3 Didaktické využití

Třetí rovina, kterou se snažím podpořit zapojení YouTube do hodin občanské výchovy, je ryze metodologická. Nejen obsah serveru, ale i jeho formát a uživatelé mohou sloužit jako výchozí didaktická pomůcka pro výuku, demonstraci učiva a praktický přesah do každodenního života.

Videa

Příkladem dobré praxe z aktivit formálního i neformálního vzdělávání je zapojení videí z YouTube. Lze je použít ve fázi evokace, pro nastolení otázek, rozpoutání diskuse, ilustraci probírané látky, k analýze problému, při domácí přípravě, seminární práci, ročníkových projektech apod. Ve vyučování s sebou video kromě obsahové stránky přinese i technologické oživení hodiny a možná i nejcennější zjištění žáků, že YouTube se dá využít i ke vzdělávání.

Konkrétní metodické náměty pro společenskovední vzdělávání jsem představila v loňském příspěvku Online inspirace ve vzdělávání [8], další tipy jsou k dispozici například ve dvou elektronických publikacích Katedry společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU [6] a Tak trochu jiné soudobé dějiny [7].

Zapojení videí z YouTube může sloužit i jako oslí můstek pro další otázky, které server přináší a prvoplánově nejsou zřejmé. Jedná se například o otázku autorských práv, etického a morálního pojetí videí (*Jaký obsah už je nevhodný? Platí na internetu svoboda slova?*), ekonomických vztahů (*Na čem YouTube vydělává, když je jeho obsah zdarma? Je youtuber povolání?*) či sociálně patologického charakteru (*Může vzniknout závislost na YouTube?*). Svět YouTube s sebou přináší i mnoho otázek v oblasti sociálního vlivu, který nejznatelněji reprezentují youtubeři.

Youtubeři

Oblíbená knížka nebo film? Pro čím dál větší množství dětí je snadnější otázka: *Jaký je tvůj oblíbený youtuber?* Novodobé vzory dětí a mládeže působí na své publikum skrz tvorbu. V rámci občanské výchovy se nejen nabízí, ale je spíše nutné, otevřít téma komunikace, argumentace a kritické reflexe nabízeného mediálního obsahu. Působení youtuberů je dvojsečné. Negativům se nebudu věnovat, ty jsou na subjektivním posouzení na základě tvorby konkrétního youtubera. Obecně však bohužel platí, že kvalita obsahu i jeho technické provedení (scénář, záběr, obraz a zvuk) jsou mnohdy na úkor podbíživé formy (prezentace konkrétní značky, vulgární projev, nepromyšlená videa bez obsahu).

Na dvou konkrétních příkladech demonstruji pozitivní vliv fenoménu youtuberů, který má rovněž své místo v učivu občanské výchovy. Ukazují, jak lze využít potenciál popularity ve spojení s charitativními projekty a lidskou solidaritou. Hovořme s žáky o tom, jak takové aktivity vnímají, jak na ně působí a zda je zaznamenali.

Jirka Král se ve své tvorbě zaměřuje na let's play. V roce 2015 uspořádal živý přenos, jenž trval 24 hodin, aby během něj od fanoušků vybral peníze na pořízení přístroje pro Masarykův onkologický ústav v Brně. Pozval hosty, kamarády a věnovali se činnosti, kterou dělá Král ve svých videích běžně – hráli počítačové hry, komentovali taktiku, glosovali soupeře, vtipkovali. Původně stanovenou částku se podařilo vybrat, výsledná suma činila více než 307 tisíc korun. Králův přenos sledovalo v součtu 740 tisíc diváků. [9]

Youtuber **Stejk** podpořil charitativní sbírku pacientů s amyotrofickou laterální sklerózou natočením vlogu, ve kterém vysvětluje, co nemoc obnáší, a prosí fanoušky o příspěvek do sbírky. Není kvantitativně změřeno, kolik peněz přinesl sbírce někdo ze 150 tisíc lidí, kteří viděli Stejkovo video. Faktem však je, že oficiální videa kampaně *Potřebuju pomoci* měla zhruba 2500 zhlédnutí. [10]

4 Závěr

Každý vyučovací předmět na všech stupních a typech škol by měl dle svých možností a vymezení odrážet aktuální situaci v oboru. Občanská výchova, respektive společenskovední vzdělávání, je oblast, která, aby naplňovala svůj cíl, obsah aktualizovat musí. Bylo by kontraproduktivní učit o politických stranách České republiky a nezohlednit současné politické dění, předvolební atmosféru. Obdobně je nemožné učit efektivně o vývoji společnosti a jejím charakteru a distancovat se od sociálních médií. V příspěvku jsem se zaměřila konkrétně na YouTube, server určený ke sdílení videí. Zvolila jsem tři roviny poukazující na opodstatněnost propojení občanské výchovy a YouTube. Primárně lze do výuky zapojit videa, která jsou relevantní k vykládané látce. Významnější je sekundární snaha přimět děti přemýšlet a kriticky reflektovat, co a kdo tento server a jeho podobu tvoří. *Co uživatele oslovuje? Jaká videa mají nejvíce zhlédnutí? Proč? Proč jsou youtubeři tak populární?*

Naznačené otázky jsou jen zlomkem toho, o čem by bylo dobré s dětmi mluvit. Pomoci jim zorientovat se v digitálním světě, argumentovat fakty. Udržitelný rozvoj není proces spojený pouze s přírodou. S nadsázkou přispěje právě řízená reflexe virtuální reality k udržitelnému rozvoji myslí dnešních dětí a mládeže.

Citace

- [1] *O YouTube*. [online]. 2017. [cit. 2017-04-01]. YouTube. Dostupné z WWW: <<https://www.youtube.com/yt/about/cs/>>
- [2] *Rámcový program pro základní vzdělávání*. [online]. 2016. [cit. 2017-03-03]. Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf>
- [3] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2007. 100 s.
- [4] *adMeter: Měsíční dosah YouTube je v ČR 4,5 mil. lidí*. [online]. 2016. [cit. 2017-02-04]. Mediaguru. Dostupné z WWW: <<https://www.mediaguru.cz/2016/02/admeter-mesicni-dosah-youtube-v-cr-je-46-mil-lidi/>>
- [5] *Doba postfaktická? Emoce vítězí*. [online]. 2017. [cit. 2017-02-03]. YouTube. Dostupné z WWW: <<https://www.youtube.com/watch?v=ldiX6X5zv0E>>
- [6] VANÍČKOVÁ, Vanda, KRÁKORA, Pavel. *ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU*. [online] Praha: Nakladatelství Epoque. 2015. nestr. CD-ROM. Dostupné z WWW: <http://vanickova.eu/cd/informace_youtube.html>
- [7] VANÍČKOVÁ, Vanda, CINGELOVÁ, Gabriela, KOPEČEK, Pavel, KRÁKORA, Pavel. *Tak trochu jiné soudobé dějiny*. [online] Praha: Nakladatelství Epoque. 2016. nestr. přenosné medium. Dostupné z WWW: <<http://vanickova.eu/cd2/youtube.html>>
- [8] *Utubering*. [online]. 2017. [cit. 2017-03-12]. Utubering. Dostupné z WWW: <<http://praha.utubering.cz/>>
- [9] *Jirka Král vybral přes YouTube 300 000 Kč pro nemocní*. [online]. 2015. [cit. 2017-01-03]. Hardyn. Dostupné z WWW: <<https://www.hardyn.cz/jirka-kral-vybral-pres-youtube-300-000-kc-pro-nemocnici-riptv/>>
- [10] *Společně proti nemoci*. [online]. 2017. [cit. 2017-03-03]. Hithit. Dostupné z WWW: <<https://www.hithit.com/cs/project/2250/spolecne-proti-bezmoci>>